

Matthew Davis:

FRÁTER LORÁND HALÁLA CONNECTICUTBAN...

Sokat és sokan irtak és írnak az élet ezer arcáról, de a halál a legtöbb ember képzeletében egyetlen csontarcot visel. Pedig nem így van, a halálnak is ezer az arca.

Van megváltó, megértő, mosolygó halál, kegyes és kegyetlen, időszerű és rosszkor jövő. Tréfás tud lenni a halál és gonosz. Minőségileg is vannak különbségek. Van lassú kínzó és van hirtelen halál, van megszegyenítő, nyaknál fogva lógó kivégzés és dícsőséges elmúlás. Van szimpla és díszes, megrázó és elgondolkoztató, megvetést fakasztó halál. Van tetszhalál és örökhalál, vannak akik sokszor halnak meg, mindig egy kicsit és vannak, akik meghalnak részben: egyeseknek a testük marad életben, másoknak a lelkük él tovább.

Szeretném elmondani, hogy hogyan halt meg Fráter Loránd, a zeneszerző, huszártiszt, hegedűművész, országgyűlési képviselő és földbirtokos. Az öregek közülünk meg emlékeznek rá személy szerint, vagy hallomásból, vagy legalábbis nótáiból, lemezeiről.

A politizálók talán arra emlékeznek, hogy egyszer huszártiszt egyenruhájában parlamenti asztala tetejéről trombitált, hogy túlharsogja a neki nem tetsző szónokot, vagy arra, mikor vita közben két fulénél ragadta meg az öt megsértő képviselőtársát.

A mulatozók meg nótáiról emlékeznek rá. Szabolcska Mihály református pap, költő volt egyik kedves és akkoriban igen népszerű szövegírója és nem volt Magyarországon évtizedeken át olyan személy, aki ne fakadt volna sírva legalább egyszer, amikor megszólalt a budapesti rádióban, egy vidéki primás hegedűjén, vagy egy öreg gramfonon a Fráter nóta:

„Tele van a város akácfa virággal...”

Budapesten a lányok igen sokat sétáltak egy időben a parlament méltóságos épületének a képviselőházba vezető ajtaja előtt, abban a reményben, hogy bemenet, vagy kijövet meglássák, — ha csak egy pillanatra is, — Fráter Lorándot.

Az öregamerikások között talán akadnak még néhányan, akik visszaemlékeznek 1911-beli diadalútjára. Amikor itt járt, saját hegedűkíséretével 12 nótáját énekelte hanglemezre, a Columbia hanglemezgyár New York-i stúdiójában. Komoly, vastag, az örökkévalóság számára készült gramfonlemezek voltak ezek, közéjük az aranynyomású smaragd zöld Columbia lemezgyári védjegy, rajta a nagy gramfontölcsérbe belehallgató kis tarka kutyával és világszerte ismert felírással: *His Master's Voice*.

Lemezeit szétkapkodták. Azután jött az első világháború, az összeomlás, jött Trianon, jött Wilson és Benes. És a New York-i, Pittsburgh-i, Cleveland-i, Chicago-i, Bridgeport-i, Norwalk-i magyarok nappali szobájából felkerültek a padlásra, meg lekerültek a pincébe, vagy ki a garázsba a régi lemezek, nagy töcsésrés, kézzel-felhúzott gramfonokkal, meg patefonokkal együtt.

Jött a rádió, húzta a cigány és Bodán Margit, Cselényi József, Kubányi György meg Kalmár Pál zengték, zokogták, dalolták Fráter Loránd nótáit.

És jött a második világháború és utána a rádiók kerültek ki a garázsba, a lemezjátzó mellé és a távolbalátó vette át az uralmat a nappali szobákban. Így történt ez mindenfelé, így történt ez Norwalkon is, az 50-es évek elején, amikor Szidik bácsi, aki 1901-ben jött Abaújából, a garászból is kezdte kitélepíteni a limlomokat és nekem adott ajándékba egy csomó régi lemezt. Érdekes gyűjtemény volt. Papír Sándornak hívták a művészt sok lemezen. Ugyan, ki emlékszik még rá? Más, ugyanolyan papírszagú, ugyanolyan ismeretlen nevek voltak a legtöbbször, de egy lemez remek volt, kincs volt, ritkaság: Fráter Loránd énekelte saját hegedűkíséretével írt szerzeményét:

„Tele van a város akácfavirággal”

A Connecticut-i tengerpart közelében egy magányos szigeten dolgoztam és laktam akkoriban és jó papok kimustrált lemezjátzóján néha órákon át hallgattam, hol egyedül, hol barátaimmal az örök szép Fráter nótát.

Aztán rohanni kezdett az élet, költözködés, hurcolkodás, ide menés, oda járás, állásváltoztatások. Egyszer a lemez több más lemezzel együtt bekerült a ládába és a láda bekerült más „betyárbútorral” együtt öcsém raktárként használt istállójába.

Hatalmas kertben kis házat bérelt akkoriban, újdonsült házas Géza öcsém. Elég volt a kis ház a fiatal párnak, kellett a nagy kert a két pulijuknak. Mindkét puli „Dipi” volt. Egyik előkelő családfára tekinthetett vissza, ősei apai és anyai ágon a budapesti állatkert pulikarámjából ugatták a farkaskutyaszagú állatkerti látogatókat. A másik: vidéki, alföldi pásztorkutyák ivadéka volt, de itt kint jól összszeszkotak, össze is házasodtak és egy nap boldogan írta öcsém, hogy öt kis puli között lehet választani annak, akinek van helye, szíve és kedve kutyatartásra. Nagy volt az öröm pulikörökben. Egy téli napon hatalmas hóvihar zúgott át Connecticuton, a hófúvás úgy betemette öcsémék házat, hogy az ajtót képtelenség volt kinyitni. Be kellett törni a kifelé nyíló konyhaablakot, hogy ki tudjon mászni. Ellapátolt valamennyi havat, legalább annyit, hogy az ajtó kinyíljék. A hó egyre hullt, másnap is, harmadnap is. A nagy hóekék eltisztogatták az utakat és öcsém meg a sógornőm lassan kiásták magukat. Akkor utat lapátoltak a kerten át, hogy a Volkswagennel le tudjanak menni az útig. Kifogyott a tej, kifogyott az ennivaló és kifogyott a kutyaétel. Üggyel-

bajjal bementek a városba, bevásároltak s mikor hazértek, a kedves kis ház és a nagy istálló helyén füstölő, üszkös romokat találtak. Porig égett minden, alig találtak valamit. Öcsém egy pár kezelőgombot, sógornőm egy görbült tálat, pár égettszélű fényképet. Mindenük odaveszett.

Ott, ahol az istállójuk ajtaja volt, orrukkal az ajtónyílás felé feküdtek az elégett pulikuttyák. Jobbszélén az egyik, balszélén a másik és kettejük között, szénné égett bundájukkal takarva, orral az ajtónyílás felé, az öt pulikölyök. És valahol az üszkös romok között, ott feküdt elolvadva, meggömbülve és megégve Fráter Loránd lemeze...

Igy halt meg Connecticutban, a pulikuttyáktól örözt raktárrá vedlett istállóban ippí, rogozi és érkeserűi Fráter Loránd, illetve ami még legalább addig megmaradt belőle. És meghalt annyiszor és annyi helyen, ahányszor és ahol összetört, elégett egy-egy azokból a New York-ban készült, nehéz, komoly lemezekből.

Mindig meghalt, de egypár évig még mindenfelé a világon fel fog támadni, ahol hazulról elkerült magyarok fel fognak nézni májusban, vagy júniusban egy virágba boruló fehér akácára. Azután, ha mi is mind elmentünk, akik még emlékszünk erre a nótára, talán ő is el fog menni, végleg, örökre. Vissza Nagyváradra, ahol Szabolcska Mihállyal sétálván egy éjjel, megszületett a nóta:

Te - le van a vá - ros a - kác - fa - vi - rág - gal, A - kác - fa - vi - rág - nak
 é - des il - la - tá - val. Bo - lgo - gok a - lat - tuk íb - sen al - no - dor - va,
 Mi - ut - ha mi - den egy a - kác - fa né - kem vi - rág - ga - na.

(EDITOR'S NOTE: Due to an oversight, we failed to identify Louis Szathmary as the author of the marvelous Christmas story published in our December issue. For this error, we humbly apologize.)